

Rättvisa som ömsesidig nytta

Lina Eriksson

Vissa människor är i underläge i samhället därför att de inte kan arbeta. Skälen till att de inte kan, kan vara allvarlig sjukdom, skador eller annan svår funktionsnedsättning. Dessa individer är beroende av samhället för att få de resurser de behöver för att leva ett värdigt liv. Är det orättvist om de inte får de resurserna?

Det finns skyldigheter vi har mot varandra som är grundade i rättvisa, och det finns skyldigheter som är grundade i t. ex. välvilja, generositet eller solidaritet. Anspråk på just rättvisa avkräver andra på reaktion på ett särskilt sätt. Att en fördelning av resurser eller en uppsättning regler är *orättvisa* sticker i ögonen mer än om fördelningen eller reglerna brister i generositet eller välvilja, och att inrätta ett samhälle på ett explicit orättvist sätt underminerar dess legitimitet på ett sätt som brist på generositet eller välvilja inte gör. Detta gör att diskussionen om vad som motiverar en viss handling – att den är rättvis, eller att den uttrycker välvilja – spelar roll.

Men vad kan grunda en teori om rättvisa, till skillnad från en teori om välvilja, mot andra människor? Det är här som teorin om *rättvisa som ömsesidig nytta* kommer in. Grundintuitionen är följande: Antag att fem personer som alla uppskattar tomater bestämmer sig för att starta en tomatodling tillsammans. Ingen av dem kan åstadkomma en särskilt stor tomatskörd ensam – någon är dålig på ogrärensning, någon har svårt att vattna, någon gillar att gräva men ogillar pysslandet med att binda upp plantorna osv. Men de kompletterar varandra, och inser därför att de tillsammans kan åstadkomma en mycket större tomatskörd än vad de kan var och en för sig. Deras gemensamma tomatodling blir en framgång, och gruppen står sedan med en stor mängd tomater att fördela mellan sig. Rättvisan handlar om hur detta samarbete ska gå till, och hur resultatet ska fördelas. Om sedan en utomstående person, som inte på något sätt har deltagit i tomatodlingen, också vill ha tomater, kan denna inte ställa rättvisekrav på att få ta del av skörden. Personen kan inte rimligen säga: "Det är orättvist att jag inte får tomater!" Däremot skulle personen kunna säga: "Jag skulle väldigt gärna vilja ha

några tomater. Kan jag få några?” Om tomatodlarna som svar ger bort tomater är det generöst och välvilligt av dem. Men rättvisan kräver inte att de ska skänka bort en del av skörden.

Den intuition som uttrycks genom mitt exempel om tomatodlingen ligger till grund för den inriktning inom rättvisafilosofin som kallas rättvisa som ömsesidig nytta. Tanken är att rationella människor sluter sig samman på grund av de fördelar de kan uppnå på detta sätt, och att de därför behöver bestämma principer för hur samarbetet ska se ut och hur samarbetsresultatet ska fördelas mellan dem. De principer som alla gruppmedlemmar kan enas kring, är de principer som *är* rättvisans principer för gruppen. Sådana idéer om rättvisa omnämns redan av Platon och syns i Hobbes och Humes teorier (se t. ex. Vanderschraaf 2019, kapitel 1). De har på senare år utvecklats i mer detalj genom t. ex. Gauthiers teori om moral som de principer som rationella egenintresserade aktörer är villiga att acceptera för ömsesidig begränsning av egenintresserat handlande (Gauthier 1987), samt av Binmore (1994, 1998), Sugden (2004), Skyrms (2014) och Vanderschraaf (2019).

Samhället är ju förstuds inte en tomatodling mellan vänner eller affärspartners. I ett samhälle specialiserar vi oss på olika arbetsuppgifter och bidrar därför till skapandet av varor och tjänster på väldigt många olika sätt. Så var ju även till viss del fallet för tomatodlarna, där vissa vattnade, andra rensade ogräs osv. Det är därför en skillnad i grad, men inte i art, mellan den arbetsspecialisering som sker i ett modernt samhälle och den som sker bland personer som ska odla tomater tillsammans.

I ett samhälle finns det även människor som inte bidrar, eller i alla fall inte bidrar särskilt mycket, till det samarbete som genererar ekonomisk tillväxt och produktion av varor och tjänster i samhället. De är samhällets mest sårbara: de som av olika skäl inte kan arbeta, utan är beroende av samhällets stöd för att överleva och få ett värdigt liv. Enligt det tankesätt som ligger till grund för idén om rättvisa som ömsesidig nytta, är sådant stöd för överlevnad och livskvalitet inte en fråga om rättvisa, utan endast en fråga om välvilja, empati eller generositet. De människor som inte kan arbeta kan inte kräva en del av samhällets resurser i rättvisans namn.

Samtidigt har många en mycket stark intuition om att det är i relation till dessa människor som rättvisan är särskilt aktuell. De menar att det är djupt orättvist att vissa människor i samhället ska lämnas att dö, till att leva i misär eller vara beroende av andras skiftande välvilja, endast

på grund av att de lider av svåra sjukdomar eller skador, eller av andra skäl har en stark funktionsnedsättning. Denna kritik mot idén om rättvisa som ömsesidig nytta kallas för sårbarhetskritiken (*the vulnerability objection*) (se t. ex. Nussbaum 2006), och har ofta setts som den allvarligaste kritiken mot idén om rättvisa som ömsesidig nytta (Vanderschraaf 2019).

Sårbarhetskritiken kan bemötas på olika sätt. Jag menar dock att inget av dessa löser problemet. I det som följer går jag igenom ett antal olika sätt att bemöta sårbarhetskritiken, och argumenterar för att de inte är övertygande.

Ett klagörande

Vilka är då dessa sårbara människor? Ja, de kan ju inte egentligen vara alla de som är beroende av andra för sin överlevnad. I dagens samhälle är vi alla beroende av andra, på grund av vår långtgående arbetsdelning och specialisering. De allra flesta av oss är beroende av att andra människor producerar mat, varor och tjänster, transporterar varorna till butiker, ser till att det finns elproduktion och elnät, rent vatten, fungerande avlopp, infrastruktur så att vi kan ta oss till våra arbeten, fungerande polis- och domstolsväsende, fungerande nationellt försvar osv. Att definiera en icke-sårbar person som någon som kan överleva på egen hand i något slags naturtillstånd vore därför inte särskilt användbart.

Inte heller kan vi definiera en sårbar person som en person som inte kan producera en viss typ av resurs. Olika människor bidrar med olika saker: vissa arbetar med matproduktion, vissa med transporter, vissa med elproduktion, elnät, vattentillgång, avlopp, infrastruktur, att undervisa barn, tillhandahålla hälsovård, upprätthålla lagar osv.

De som framför allt kommer i fråga för att beskrivas som "sårbara" är de som har en allvarlig funktionsnedsättning. Men eftersom olika människor bidrar med olika saker, behöver en allvarlig funktionsnedsättning ändå inte utesluta att man ger ett viktigt bidrag till samhället. Någon som har mycket svårt att röra sig kanske kan bidra genom att vara väldigt bra på något annat: det är ju t. ex. uppenbart att man kan ha svår fysisk funktionsnedsättning och ändå vara en briljant fysiker. Att någon har en funktionsnedsättning i ett avseende innebär inte att personen inte bidrar till samarbetsprojektet, och inte heller att personen bidrar mindre än någon annan (se t. ex. Smith 2001). Det innebär endast att personens funktionsnedsättning begränsar på vilka sätt personen

har möjlighet att bidra. Men ingen kan bidra på alla sätt, och vi har alla någon begränsning. Detta var ju även fallet med tomatodlingen: anledningen till att odlarna slöt sig samman var att olika personer var bra på olika saker, och genom samarbetet kunde de tillsammans odla fler tomater än summan av vad de kunde odla var och en för sig.

Det är också viktigt att ha i åtanke att alla människor har faser i livet då de inte kan bidra särskilt mycket. Alla har vi t.ex. varit barn, och många av oss har turen att få bli gamla. Däremellan har många av oss även perioder då vi är sjuka eller skadade och därmed inte kan arbeta. Detta är en välkänd feministisk kritik av många rättviseteorier: de senare utgår från en idealiserad bild av en människa som en vuxen (men inte gammal) frisk person utan funktionsnedsättning och utan ansvar för att vårda eller ta hand om någon annan. Den bilden är missvisande för stora delar av befolkningen.

Om kategorin ”sårbara personer” inte ska inkludera oss alla, måste den därför bestå endast av dem som under ovanligt lång tid har mycket svår funktionsnedsättning och som inte kan bidra med mycket i termer av produktion av vare sig varor eller tjänster. Det är uppenbart att sådana människor finns i varje samhälle: medfödda funktionsnedsättningar av fysisk eller kognitiv art, svåra kroniska sjukdomar eller skador kan göra att människor inte kan bidra med mycket. Att ingå i kategorin ”sårbar” innebär inte att man inte kan bidra alls, men det innebär att det man kan bidra med inte är lika mycket värt för andra som värdet av de varor och tjänster man själv gör anspråk på att få del av. De sårbara blir en ”nettokostnad” för samhället.

Kan vi omdefiniera vad som räknas som ett bidrag till samarbetet?

En möjlig lösning på problemet är att omdefiniera vad som räknas som ett bidrag. Ett förslag är t.ex. att människor kan bidra med annat än att producera varor och tjänster. Är t.ex. inte medmänsklig värme och empati också viktigt? Att få människor att känna sig sedda och älskade? Svaret på sådana retoriska frågor är naturligtvis att ja, sådant är synnerligen viktigt. Men det är inte tillräckligt för att motivera varför rationella människor som kan producera resurser i form av varor och tjänster borde tycka att det är i deras eget intresse att dela med sig av dessa resurser till människor som inte själva kan producera varor och tjänster.

Ett förslag är att sårbara personer kan få vara med i kraft av att de är viktiga för en ”produktiv” person. En ”produktiv” person som är älskad

av en sårbar person – t. ex. av ett syskon eller ett barn med mycket svår funktionsnedsättning – kan visserligen fördela om sina egna resurser till den sårbara personen, men kommer sannolikt att få det svårt att övertala andra ”produktiva” personer att det också är i deras intresse att dela med sig av sina resurser. När allt kommer omkring, tar de ju inte del av den värme och kärlek som personen ger.

Ett annat stort problem är att människor med svår funktionsnedsättning är människor som alla andra, och alla människor sprider inte kärlek och värme omkring sig. En familjemedlem med svår funktionsnedsättning kan vara en särskilt varm och kärleksfull människa – eller också inte. Det finns människor med svår funktionsnedsättning som inte är särskilt varma eller kärleksfulla, eller som inte kan uttrycka detta på ett sådant sätt att deras mer ”produktiva” familjemedlemmar känner att de får valuta för pengarna.¹ Det kan ju dessutom vara så att den svårt funktionsnedsatta personen har stor kapacitet och vilja att älska, men omges av människor som är svåra att älska därför att de betar sig själviskt och elakt.

Om en svårt funktionsnedsatt persons möjlighet att göra rättviseanspråk på resurser baseras på om denna person kan få en mer ”produktiv” person att känna sig tillräckligt älskad, skapas också en djupt obehaglig dynamik i relationen. Den dag den mer ”produktiva” personen inte längre känner sig tillräckligt älskad, eller inte längre sätter värde på den kärleken, försvinner den funktionsnedsatta personens möjlighet att göra rättviseanspråk på de resurser som krävs för att hen ska överleva. Om person A i en relation med person B är fri att söka kärlek, självförverkligande och pengar var den så önskar, och person B svälter ihjäl om den inte kan få A att känna sig tillräckligt älskad för att det ska grunda rättviseanspråk, är det svårt för B att tillåta sig att vara på dåligt humör, säga att den behöver vara ifred en stund, eller helt enkelt sluta att älska. Den sortens extrema ekonomiska beroende är inte sunt i relationer.²

1. Detsamma gäller för argumentet att sårbara personer kan bidra till samhället genom att känna förtroende och lita på andra (för ett sådant argument, se t. ex. Silvers och Francis 2005). Eftersom sårbara personer är människor som alla andra, kommer vissa av dem att utstråla tillit, och andra inte. Dessutom är det tveksamt om icke-sårbara personer, som ju också kan lita på folk, skulle tycka att det är värt att betala för de sårbaras eventuella tillsidsbidrag.

2. De ovan anförda argumenten visar dock naturligtvis inte att omvårdnad, av vilket åtminstone en viss mängd uttryckt mänsklig värme är en omisslig del, inte är en del i att vara ”produktiv”. Yrken inom sjukvård, rehabilitering, förskola etc. är alla ”produktiva” eftersom tjänsten de tillhandahåller värdesätts av andra som är villiga att betala för den.

Ett annat förslag är att ett laglydigt leverne och politiskt engagemang ska ses som ett bidrag till samhället (Sangiovanni 2007). En sårbar person kommer på grund av sin funktionsnedsättning förmodligen inte att kunna ägna sig helhjärtat åt politiskt arbete. Men en sårbar person kan i alla fall lyda lagarna, och möjliggör därför för andra att ägna sig åt att skapa ekonomisk tillväxt, arbeten och skattepengar, så att systemet genererar resurser som kan omfördelas.

En av de saker som behövs för att någon ska kunna starta och driva ett framgångsrikt, vinstproducerande företag är ju att brottsligheten är relativt låg. Här kan då även en sårbar människa bidra, genom att leva laglydigt. Men notera att det inte är tillräckligt att leva laglydigt: mer "produktiva" människor måste tycka att ens laglydighet är värd att betala för. Är man en nettokostnad för gruppen, finns det ingen särskild anledning för gruppen att inkludera en i sitt samarbetsprojekt. Frågan blir därför om de sårbaras laglydighet bidrar tillräckligt mycket för att de ska inkluderas, dvs. om deras eventuella brottslighet skulle vara ett tillräckligt stort problem för att de "produktiva" ska vara beredda att betala med resurser för de sårbaras laglydighet. Problemet är att det som gör de sårbara just sårbara ofta är samma egenskaper som i mångt och mycket begränsar deras förmåga att ställa till problem. Svåra fysiska funktionshinder gör det svårt att begå våldsbrott (men ger eventuellt fortfarande möjlighet till ekonomisk brottslighet). Svåra kognitiva funktionshinder gör det svårt att begå avancerad ekonomisk brottslighet men möjliggör eventuellt fortfarande våldsbrottslighet – men en person med svåra kognitiva funktionshinder skulle knappast avstå från våldsbrottslighet i utbyte mot rättviseanspråk på resurser (eftersom en sådan persons eventuella våldsamhet sällan är genomtänkt), och då finns det heller ingen anledning att inkludera personen i samarbetsprojektet. En person med svår kronisk sjukdom, eller med både fysiska och kognitiva funktionsnedsättningar, skulle kanske inte kunna hota med vare sig våldsbrottslighet eller avancerad ekonomisk brottslighet – men varför skulle då gruppen behöva betala för deras laglydighet? Att resonera om en individs laglydighet är värd en andel i samarbetsprojektets resurser leder till den här typen av tämligen oaptitliga slutsatser, där ens eventuella medlemskap i gruppen (och andel i resurserna) beror på ens möjlighet att idka utpressning.

Att dessa yrken involverar uttryck för medmänsklig värme innebär inte heller att människorna som ägnar sig åt dem är sårbara. Även icke-sårbara människor kan ju uttrycka värme och kärlek.

Rationella, egenintresserade människor skulle dock kunna gå med på att man får olika nyttor från de andra beroende på vad man bidrar med. Om man bidrar genom produktion av varor och tjänster, kan man i rättvisans namn göra anspråk på en del varor och tjänster som produceras i samhället. Om man endast bidrar genom att inte begå brott, kan man i rättvisans namn kräva att andra inte heller begår brott mot en själv. På detta sätt skulle man kunna argumentera för att de som på grund av svår funktionsnedsättning bara har sin laglydighet att erbjuda, därigenom åtminstone har rätt att inte utsättas för brott. Men det är ju inte tillräckligt för att överleva, om man saknar möjlighet att betala för varor och tjänster.

Man skulle kunna tänka sig att det skulle finnas ett slags utgångsprincip om att alla som vill vara med ska få vara med, så länge de bidrar med något alls. Systemet skulle kunna vara ett slags *opt out*-system: du inkluderas i samarbetet så länge du inte väljer att hoppa av genom att vägra att alls bidra (Vanderschraaf (2019) förespråkar en sådan lösning). Men ett sådant system skulle strida mot intuitionen bakom att rationella människor sluter sig samman för att tillsammans generera mer resurser än de kan enskilt, och sedan fördelar dessa mellan sig. En person vars medverkan är en nettokostnad skulle då inte erbjudas medlemskap av de andra.

En potentiell lösning vore att en aktör inte får rätt att neka en annan medlemskap. Frågan blir då i stället om de ”produktiva” själva skulle tacka nej till att vara med i samarbetet, eftersom gruppen skulle inkludera sårbara personer som skulle utgöra en nettokostnad. Huruvida de skulle tacka ja eller nej till medlemskap beror då rimligen på deras övriga alternativ: hur väl de klarar sig på egen hand, eller på hur lätt de kan skapa en annan grupp där bara produktiva personer ingår. Tomatodlare kan ju välja att odla någon annanstans, men i en stat är situationen anorlunda: där inkluderas alla som är medborgare. Diskussionen kring huruvida man bör begränsa möjligheten till invandring för dem som inte enkelt kan få arbete och försörja sig själva kan kanske förstås som ett uttryck för en önskan att utesluta dem som kommer att vara en nettokostnad för systemet. Dock kan ju inte sårbara människor som redan är medborgare uteslutas på detta sätt. Då blir alternativet i stället att reglera fördelningen av resurser, så att de resurser man har rätt till står i proportion till de resurser man har bidragit med. Sårbara personer har då rätt till mycket litet.

Sanktioner mot dem som inte delar med sig

Den som senast gjort ett allvarligt försök att formulera en välgrundad teori om rättvisa som ömsesidig nytta är Vanderschraaf (2019). Vanderschraaf är intresserad av huruvida rättvisepprinciper om att dela lika kan växa fram i ett samhälle som resultat av människors behov av att både samarbeta och att lösa konflikter. De interaktionsregler – rättvisepprinciper – som växer fram och är stabila är de som alla tjänar på. Vanderschraaf antar att människor är olika med avseende på hur ofta och hur länge de är sårbara. Alla människor är ibland antingen för unga, för gamla eller för sjuka för att just då kunna vara ”produktiva”. Frågan som Vanderschraaf vill besvara är om aktörerna i en sådan modell skulle anse det vara i sitt intresse att de som för tillfället är produktiva delar med sig av resurserna till dem som för tillfället inte är det. Han visar att om alla är ”icke-produktiva” ibland, kommer alla att tjäna på att de som för tillfället är produktiva delar med sig. Men för att det ska fungera, menar han, krävs ett sanktionssystem mot de som tar chansen att inte dela med sig. Vanderschraaf visar att givet ett sådant sanktionssystem finns det en uppsättning principer om fördelning av resurser där alla får något eftersom alla tjänar på det. På detta sätt visar Vanderschraaf att rationella egoister visst kan komma överens om och upprätthålla ett system där även de sårbara får del av samhällets resurser, och menar därför att sårbarhetskritiken inte gäller hans teori. Om hans argument håller, behövs inte något bidrag för att man ska ha rätt till en andel av resurserna.

Har Vanderschraaf rätt i att rationella egoister i hans teori skulle dela med sig till de sårbara, har han lyckats visa något anmärkningsvärt. Problemet är dock att rationella egoister inte har någon anledning att instifta eller upprätthålla ett sådant sanktionssystem som Vanderschraaf beskriver. Om en person P alltid eller nästan alltid är ”icke-produktiv”, kommer P att dränera systemet på mer resurser än samarbetet med P skapar. P är därmed en nettokostnad i systemet. Det finns, såvitt jag kan se, endast två anledningar till att rationella egoister skulle fortsätta låta personer som P få del av de resurser som de ”produktiva” skapar. Det första är att det kanske inte går att identifiera P: om det inte går att fastställa på ett någorlunda enkelt sätt vem som är ”icke-produktiv” går det ju inte att utesluta den personen ur samarbetet. Men många av de skäl till att någon verklig person inte bidrar till den ekonomiska tillväxten etc. är skäl knutna till egenskaper som kan observeras, så som svår sjukdom eller svår funktionsnedsättning av uppenbart slag. Det andra möjliga skälet till varför personer som P inte skulle uteslutas ur

samarbetet är att det är för dyrt. Att se till att inga bidrag, subventioner eller dylikt delas ut till fel person, och att hålla ordning på vem som "är med i samarbetet" vid sjukhus, utbildningsinstitutioner eller andra samhällseliga funktioner är kostsamt, och om antalet personer som inte bidrar (eller inte bidrar tillräckligt mycket) är litet, är det kanske mer lönsamt att behandla dem som alla andra. Men även detta argument brister. Många policys för omfördelning i samhället är specifikt riktade till dem som är sårbara, och handlar om att fördela resurser till dem som ska hjälpa dem just på grund av den sårbarhet de lider av. Det är tämligen administrativt enkelt att ta bort sådana policys.

Att bita i det sura äpplet

Ett ytterligare alternativ är att acceptera implikationen att de sårbara inte kan ställa några krav på andra i rättvisans namn. Det skulle fortfarande kunna vara så att de produktiva i samhället bör hjälpa de icke-produktiva på grund av välvilja, generositet eller empati, men detta är då inte en fråga om rättvisa, och om de avstår från att hjälpa betar de sig inte orättvist (se t. ex. Sugden 2021). Att ett system för fördelning inte är generöst eller välvilligt är dock en mycket mindre allvarlig anklagelse än att det är orättvist. Kravet på rättvisa är nära kopplat till idéer om medborgarnas lika status och statens opartiskhet, och man är i en mycket svagare position om man behöver vädja till andras välvilja eller generositet än om man kan göra anspråk på en del av resurserna i rättvisans namn. Välvilja och välgörenhet är sällan tillräckligt för att säkerställa att alla sårbara människor kan leva värdiga liv.

Vad säger oss detta?

Jag tror att många delar intuitionen om att tomatodlarna inte behöver dela med sig av tomaterna till dem som inte deltagit i tomatodlingen. De som inte deltagit i tomatodlingen kan ju dock innefatta många olika typer av personer: de som inte gillar tomater, de som inte gillar att odla och de som gärna skulle vilja odla men inte kan. Intuitionen om att endast de som bidragit till tomatodlingen har rätt att få en del av skörden ter sig starkast när man tänker sig att de andra själva har valt att inte bidra. Men den ter sig svagare om man antar att de andra gärna hade velat bidra men inte kunde. Särskilt svag ter den sig om dessa andra inte har några andra möjligheter att få resurser för sin överlevnad.

Teorin om rättvisa som ömsesidig nytta har funnits med oss under lång tid, och tagit många olika skepnader under tidens gång. Men gemensamt för dessa har varit att de aktualiserar frågan ifall de som vill men inte kan bidra till samhällets resurser ändå har rätt att få del av dessa. Även om man påpekar att alla kan bidra med något (om så bara med sin laglydighet), kvarstår frågan så länge som någon bidrar med mindre än de tänks få ut av samhället. Påståendet att de sårbara i ett rättvist samhälle inte har rätt till några resurser utan får förlita sig på andras välgörenhet upplevs av många som djupt problematiskt. Jag har diskuterat ett antal olika förslag till lösning som förespråkare av rättvisa som ömsesidig nytta har fört fram, och funnit att inget av dessa förslag till fullo kan lösa problemet.

Litteratur

- Binmore, Ken. 1994. *Game Theory and the Social Contract*, Volume I. Cambridge, MA: MIT Press.
- Binmore, Ken. 1998. *Game Theory and the Social Contract*, Volume II. Cambridge, MA: MIT Press.
- Gauthier, David. 1986. *Morals by Agreement*. New York: Oxford University Press.
- Nussbaum, Martha C. 2006. *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Sangiovanni, Andrea. 2007. "Global Justice, Reciprocity, and the State". *Philosophy & Public Affairs* 35, nr 1, s. 3–39.
- Silvers, Anita and Leslie Pickering Francis. 2005. "Justice Through Trust: Disability and the 'Outlier Problem' in Social Contract Theory". *Ethics* 116, nr 1, s. 40–77.
- Smith, Steven R. 2001. "The Social Construction of Talent: A Defence of Justice as Reciprocity". *Journal of Political Philosophy* 9, nr 1, s. 19–37.
- Sugden, Robert. 2021. "Hume's Theory of Justice and Vanderschraaf's Vulnerability Objection". *Philosophical Studies* 178, s. 1719–29.
- Sugden, Robert. 1986. *The Economics of Rights, Co-operation and Welfare*. 2:a upplagan. Houndmills, UK: Palgrave Macmillan.
- Skyrms, Brian. 2014. *Evolution of the Social Contract*. 2:a upplagan. Cambridge: Cambridge University Press
- Vanderschraaf, Peter. 2019. *Strategic Justice: Convention and Problems of Balancing Divergent Interests*. New York: Oxford University Press.